

llibre americà en preparació, que ve d'un *ALOXINEL-LUM diminutiu d'ALOXINUM.¹⁴

L'etimologia de Bertoldi (ARom. XVIII, 416-7) és encara més indefensable. Es funda solament en una variant estrictament local, assenyalada només en un sol poble, Pòrtole, de la llunyana Istria. Entre els dialectes venecians d'aquesta península adriàtica, només en un obscur poble de l'interior, una sola d'entre les set localitats istrianes citades, apareix el mot *donzèl*, i encara a Pòrtole mateix diuen també *radonzèl*,¹⁰ mentre que a totes les altres localitats usen formes amb *grad-* inicial (en algunes, menys, en *drag-*): *gradonzel*, *grandusel*, *dragunsei*, etc.; com que *grad-* es pot reduir fonèticament a *rad-*, semblaria clar en principi que aquest *donzèl* és una espècie de «racionalització» del coexistent *radonzel*, per haver trobat el poble que no calia o no convenia ací el prefix intensiu RE-. I aquest procés s'hauria repetit en català, generalitzat i ja imperant en temps d'Eiximenis! Per si fos poc, *gradonzel* i variants no designen pas el 'donzell' ni cap espècie del gènere 'Artemisia' sinó una espècie de verdura o hortalissa d'ús culinari, el 'Sonchus oleraceus', i Bertoldi reconeix que aquest nom istrià ha de tenir una complicada etimologia: un encreuament de *CARDUNCCELLUS (diminutiu de CARDO, una mena de 'card') amb un *DRACUNCCELLUS, que aquest sí que seria el nom d'una espècie de 'Artemisia'... el donzell? No, sinó l'estragó! ('Artemisia dracunculus' de Linneu, Rolland VII, 71). El mateix *DRACUNCCELLUS és una mera suposició en llatí: les formes documentades més antigament (i ja no en llatí antic) són *dracunculus*, *tarcon*, *draco* i semblants.¹⁵

¹ Vv. 6535, 2293. En aquest passatge l'ed. NCL porta *donzell*, Chabàs *doncell*, però no fem cas d'aquesta grafia inconseqüent no sols perquè Chabàs dóna *donzell* en els altres passatges, sinó perquè en el v. 2003 la grafia *doncella* de Chabàs (per a 'noia') ell mateix reconeix que està desmentida per *donzella*, en què coincideixen el ms. i les tres eds. més antigues (A, B, C). — ² L'Alguer inclús, Penzig, *Flora Pop. It.* I, 49. — ³ Del català ha passat a parlars castellans limítrofs: *doncel* arag. (Borao), també murcià (GaSoriano) i en parlars xurros intermedis (Sogorb: Torres Fornés). — ⁴ Me l'ensenyaven en el Mas de Gassulla, en les muntanyes d'Àres, explicant que és «semblant a la llonja», 1961. — ⁵ Incompletes les notes que trobo, no puc localitzar precisament aquestes variants del nom de l'*Artemisia absinthium* en Axel Duboul (*Les noms des pl.*, Tolosa, 1890); però ell recollí els seus noms entorn de l'Àrieja, en parlars pirinencs llgd. i gascons. M. P. Fagot (cita de Rolland) porta *uchén* fi a l'Alta-Garona per a l'*Artemisia Pontica*; per a l'*Artemisia absinthium*, segons Rolland *aouchén* en el Gers, *aoussén* en el Tarn-e-Garona, Landes i Cantal, *aoussenk* a Castelnau-d'Arri, Montauban i el Lot; Doujat dóna ja *aoussén* a Tolosa el 1637, com a usat per Goudoull (c. 1600-1610). Veg. més informació occitana en Rolland, *Flore Pop. Fr.* VII, 66-75, especialment 67-70. — ⁶ *Axentium* en una

font llatina gallicana no datable exactament que podria remuntar-se fins al S. VII però més probablement del IX o X, Ant. Thomas, *Bull. DuC* v, 97ss.—

⁷ En aquesta comarca degué haver-hi hagut variants mig-sàvies amb el *TIH* conservat sense assibilació, car en l'Alt Itàvena, dalt de Morens i prop de Calbera, hi ha la Solana d'*Eijantiya* (1957), un dels collectius de noms de planta en -osa que a tot Ribagorça perden la -s- intervocàlica canviant-se en -oa-, -oga (*Avedoa* > *La Bedoga d'Adons*, etc.). — ⁸ Ronjat (*Gramm. Ist. Prov.* II, 170.1): roerg. *aus-sens*, pron. lit., Nîmes, Cevenes, Carci i landès N. *aus-sent*, bearn. E. *eschent*, rodanès i alpí *ensens/ins-*, valdès *ouissent/uis-*, en el *TdF ouissent*: parteix d'una base *AXINTHIU*. — ⁹ *Decoctum* o *decoc-tio absinthii* en Caelius Aurelianus, Theodorus Priscianus, i Dioscòrides, *ThLL*. — ¹⁰ Griaer, *Est. Rom. Ll. i Lit.* I, 1916, 42-6, treball dirigit per Suchier (o Jud?) on hi ha dades útils i no tot és confusió barroera. Es troba ja en Columella i en diverses fonts del llatí i del francès medieval adduïdes per Rolland, p. 69. — ¹¹ En el Conflent usen per a això la forma masculina *donzell* (*AlcM*). OPou dóna «*naxença en los dits* o *donzella: paronychia*» (*Th-Pu.*, 238). «Tres dolors són: squinència e pestilència e *donzela* al cap del dit» en el *Llibre de Tres* de c. 1400, 97. I *AlcM* diu que segueix usant-se a Mallorca i Menorca. Ara bé això em sembla inseparable del port. *leicengo* evolució fonètica de *NASCENTIA* i del cast. *DIVIESO* (*DCEC*), on també la terminació s'havia fet masculina (potser per un antic encreuament amb *ABSCUSSUS* o *AVERSUS*), on també hi hagué dissimilació *N-N* > *l-n* (port.) o *d-v* (cast.); i és curiós que en aquest *donzell(a)* hi hagi en català el mateix canvi de terminació -ENTIU > -ell que en el nom de planta. — ¹² Per desgràcia fou llegida sense perícia per un arxiver o metge estranger Bos, no filòleg i evidentment ignorant del català, que publicà aquest text en la *Rom.* xxxvi, 1907, 108, cosa greu perquè els seus errors potser s'hi compliquen amb formes provençals introduïdes per un copista antic no català: com ara el repetit *miza* per 'mitja' *MEDIA* (el manuscrit es conserva a la biblioteca municipal de Marsella). Però hi ha algun altre cas de mala lectura per part del publicador, de *n* com a *u(v)*: *aygua que se'n exir(a)* publicat com a *aygua que se ve xir*, ço que evidentment no pot ser ni té sentit. El publicador no sembla saber més que francès i castellà i deu ser ell que hi introdueix diverses formes castellanques del tot incongruents amb el llenguatge del document: *deve se pendre, vale a guarir*, per això també deu creure que ací hi pot haver *se ve* 'es veu' com en castellà. Altrament ja se sap que els qui copien o publiquen aquestes antigues receptes, interessats en la recepta i no en la llengua, sovint llegeixen *u* per *n* i viceversa (en les de Micer Joan que he citat abans, llegeixen *manruni* per *manruui* *MARRUBIUM*). El context té interès: «Recepta de pilloles còxies e propietat: primo pren giripigra Galien 10 drag-